

## LIBER PRIMVS

## [INTRODVCTIO]

[*Perierunt quaterniones I et II, et quaternionis III folium primum*]

[I.1]. —\*\*\* <im>petu liberauissent, nec C. Duellius, A. Atilius, L. Metellus terrore Karthaginis, non duo

[I.1]. liberauissent p] liberauissen P || C. add. p ||

## LLIBRE I

## [A. INTRODUCCIÓ: 1-14]

[*Perduts els quaternions I i II i el foli primer del III*]

[Els pares de Roma: *uirtus Romana*]

[I.1]. —\*\*\*<sup>22</sup> <ells, si no haguessin desdenyat la delectança dels sentits i la inactivitat política,> no haurien alliberat pas [la pàtria] del perill d'aquest assalt; ni Gai Duell,<sup>23</sup> Aulus Atili,<sup>24</sup> Luci Metel<sup>25</sup> l'haurien alleugerida

<sup>22</sup> Ciceró està escrivint la introducció a tota l'obra; perdudes les paraules precedents, hom ha proposat algunes pròtesis: <nec M'. Curius, C. Fabricius, T. Coruncanus Pyrrhi im>petu, els herois de les guerres contra Pirros, segons reconstrucció d'Angelo Mai en la tercera edició de 1846, el qual també havia proposat frases del tractat *De senectute*, 20 i 75, i de les *Tusc.*, I, 37, 89. H. Wagenvoort, en canvi, proposa: <qui nisi uoluptatem otiumque spreuissent, non Italiam tanti belli im>petu (*Mnemosyne*, III ser., 9 [1941], 293 ss.). Admetem, doncs, que aquí Ciceró està lloant l'actitud pràctica d'aquests personatges —en detriment de llur comoditat personal— a favor del benestar públic de la República romana. Per al nostre comentari filològic, tindrem present sobretot HERBERT SCHWAMBORN, *M. Tullius Cicero, De re publica*, Erläuterungen, Paderborn 1958, KARL BÜCHNER, *M. Tullius Cicero, De re publica*, Heidelberg 1984 (citada només per BÜCHNER) i subsidiàriament JAMES E. G. ZETZEL, *Cicero, De re publica*, Selections, Cambridge University Press 1995.

<sup>23</sup> Sobre GAI DUELL, vegeu NOTES COMPLEMENTÀRIES (pàg. 581).

<sup>24</sup> Sobre ATILI, vegeu NOTES COMPLEMENTÀRIES (pàg. 581).

<sup>25</sup> Sobre METEL, vegeu NOTES COMPLEMENTÀRIES (pàg. 581).

Scipiones oriens incendium belli Punici secundi sanguine suo restinxissent, nec id excitatum maioribus copiis aut Q. Maximus eneruauisset, aut M. Marcellus contudisset, aut a portis huius urbis auolsum P. Africanus compulisset intra hostium moenia.

M. uero Catoni, homini ignoto et nouo, quo omnes |

del terror que inspirava Cartago; ni els dos Escipions<sup>26</sup> haguessin extingit amb llur sang les primeres flames de l'incendi de la Segona Guerra Púnica; i aquest foc, avivat amb materials més abundants, no l'hagués debilitat pas Quint Màxim,<sup>27</sup> ni Marc Marcel<sup>28</sup> l'hagués eclipsat, ni Publi Africà,<sup>29</sup> allunyat com estava de les portes d'aquesta Urbs, l'hagués empès fins a l'interior de les muralles enemigues.

També Marc Cató,<sup>30</sup> un individu d'origen modest i nouvingut a la política<sup>31</sup> –pel qual ens conduïm tots els qui ens

<sup>26</sup> Sobre GNEU CORNELI ESCIPIÓ *CALPUS* i PUBLI CORNELI ESCIPIÓ, vegeu NOTES COMPLEMENTÀRIES (pàg. 582).

<sup>27</sup> Sobre MÀXIM, vegeu NOTES COMPLEMENTÀRIES (pàg. 582).

<sup>28</sup> Sobre MARCEL, vegeu NOTES COMPLEMENTÀRIES (pàg. 582).

<sup>29</sup> *Scipio*, 'Bàcul', cognom d'una les famílies de la *gens Cornelia*, amb una decisiva influència en la política romana durant les guerres púniques. Sobre dos altres Cornelis Escipions, Gneu i Publi, vegeu la nota 26. Els següent en importància Publi Corneli Escipió *Africanus* (235?-183 aC; fill del Publi Corneli Escipió; fou avi adoptiu d'Escipió Emilià, l'*Africanus Numantinus*, l'interlocutor principal d'aquesta obra), el qual participà en les batalles del riu Ticí i a Cannes i, després de la mort del seu pare i del seu oncle (211 aC), rebé el comandament de la Hispània com a procònsol, conquerí Cartagena (208 aC) i seguí combatent contra els cartaginesos fins l'any 206 aC; cònsol (205 aC) amb comandament a Sicília, dugué la guerra a Àfrica, on integrà el rei nùmid Masinissa i vencé, finalment, Anníbal a Zama (202 aC; a Naragara: POLIBI, XV, 5; LIVI, *Ab Urb. cond.*, 30, 32-35), amb el qual conclogué un tractat de pau (201 aC); aquesta victòria sobre l'enemic més poderós de Roma li valgué el sobrenom d'*Africanus* (LIVI, *Ab Urb. cond.*, 30, 45; *fatalis dux*: 22, 53, 6, 30, 28, 11); censor i Príncep del Senat (199 aC); implicat en un procés de malversació de fons públics (187-184 aC), hagué d'exiliar-se ('allunyat com estava de les portes d'aquesta Urbs') a la Campània, on morí el mateix any que Anníbal (183 aC). *A portis* fa pensar en *Hannibal ad portas*, que el mateix Ciceró cita en *Phil.*, 1, 11.

<sup>30</sup> Sobre CATÓ, vegeu NOTES COMPLEMENTÀRIES (pàg. 583).

<sup>31</sup> *Ignotus*, contrari a *nobilis*. El mot *nouus* al·ludeix al primer membre d'una família que arribava al consolat. Cató, doncs, va arribar a les més altes instàncies polítiques pel propi esforç, sense disposar de cap penyora familiar que li assegurés una envejable situació.

qui isdem rebus studemus quasi exemplari ad industriam uirtutemque ducimur, certe licuit Tusculi se in otio delectare, salubri et propinquo loco. Sed homo demens, ut isti putant, cum cogeret eum necessitas nulla, in his undis et tempestatibus ad summam senectutem maluit iactari quam in illa tranquillitate atque otio iucundissime uiuere.

qui isdem p] quisdem P || licuit Tusculi se corr. p] licuitusculis e P ||

interessem pels seus mateixos ideals—,<sup>32</sup> prenent-lo com a model que ens porta a l'activitat i a la virtut,<sup>33</sup> hagués pogut amb tot el dret adelitar-se lluny de la vida pública a Túscul,<sup>34</sup> lloc salubre i proper [a Roma]. Però aquest home, desassenyat,<sup>35</sup> com aqueixos [epicuris] el jutgen, preferí, tot i que no l'obligava cap necessitat personal, llançar-se enmig d'aquestes onades<sup>36</sup> i tempestes fins a l'extrem de la seva vellesa que viure una vida de delícies en aquella bonança<sup>37</sup> i lluny de l'activitat pública.<sup>38</sup>

<sup>32</sup> Aquí, es tracta dels ideals polítics, i, en escriure aquests mots, Ciceró s'està adreçant al seu germà, Quint Ciceró, a qui dedica l'obra. Ciceró idealitzà Cató, el féu protagonista del tractat *De senectute* (*Cato Maior*), però aquí és el seu *exemplar*.

<sup>33</sup> Que Ciceró defineix així: *Virtus est animi habitus naturae modo atque rationi consentaneus* ("La virtut és un comportament de l'ànima d'acord amb la mesura i la raó de la naturalesa", CICERÓ, *De inuent.*, II, 53, 159; sobre l'origen de la paraula *uirtus*, *Tusc.*, II, 18, 43).

<sup>34</sup> Ciutat del Laci, on nasqué Cató: prop de l'actual Frascati, on els romans tenien esplèndides vil·les; aquí mateix és on Ciceró està escrivint aquest tractat de política.

<sup>35</sup> Dit amb to irònic, però no solament contra els epicuris, sinó també contra els contemporanis de Ciceró que es desenteniaven de la política. Lucreci, en canvi, havia cantat les excel·lències de la vida epicúria sostinguda sense mal de caps (*De rer. nat.*, II, 1-19).

<sup>36</sup> Hendíadis ('onades tempestuoses'), que inicia la metàfora fins a la paraula *tranquillitate*. Cal imaginar-se la nau de l'Estat (ALCEU, 47 A; vegeu més avall, en el llibre V, 8) enmig del temporal de les ambicions personals: CICERÓ, *Pro Sest.*, 46; *De orat.*, 1, 2 i 3; *Balb.*, 61; *Planc.*, 86.

<sup>37</sup> És a dir la grega *μαλακία*, la 'mar calma', continuant així la metàfora. El terme *tranquillitas*, però, incloïa encara altres diversos termes grecs: *εὐθυμία* (Demòcrit; 'confiança'), *γαλήνη* ('calma de la mar') o *ἀταραξία* (Epicur; 'tranquil·litat de l'ànima') i *ἀπάθεια* (els estoics; 'calma de l'ànima'); en el cas present correspondria a *γαλήνη* en sentit metafòric. Posteriorment, l'estoic Sèneca escriuria tot un tractat sobre aquest tema: *De tranquillitate animi*.

<sup>38</sup> L'*otium* entès com a activitat allunyada dels ulls de la gent: CICERÓ, *De amicit.*, 104. El terme *otium* serà la idea de rerefons d'aquesta introducció (cf. J.-M. ANDRÉ, *L'otium dans la vie moral et intellectuelle romaine des origines à l'époque augustéenne*, París 1966, 310 i ss.): 1, *in otio; tranquillitate atque otio*; 1, *uoluptatis otique*; 6, *in illa uita atque otio*; 7, *ex otio fructus capere*; 7, *commune... otium*; 8, *otio nostro*; 9, *otio perfruantur*.

NOTA DE L'EDITOR: Volem agrair la confiança que dipositeu en la nostra empresa. El nostre propòsit fonamental consisteix a treballar pel desenvolupament de la filosofia i de la cultura. El nom de l'empresa, Pro hom, respon a aquest principi i, així, des de l'àmbit editorial, promourem la traducció, el comentari i l'edició d'aquelles obres que considerem importants per al progrés del diàleg social i de la comprensió en tant que fites superiors de la nostra existència.

NOTE BY THE PUBLISHER: We want to thank your trust in our enterprise. Our aim is to work for the advancement of Philosophy and Culture. The company's name, Pro hom ("Pro-mankind"), fits with this goal. As publishers we'll promote the translation, the commentary and the publication of works which are considered important to improve social dialogue and understanding, mankind's main aims.

NOTA DEL EDITOR: Queremos agradecer la confianza que depositáis en nuestra empresa. Nuestro propósito fundamental consiste en trabajar por el desarrollo de la filosofía y de la cultura. El nombre de la empresa, Pro hom ("En favor del ser humano"), responde a este principio y, así, desde el ámbito editorial, promoveremos la traducción, el comentario y la edición de aquellas obras que consideramos importantes para el progreso del diálogo social y de la comprensión en tanto que objetos superiores de nuestra existencia.